

A gardonos erdőmérnök

Mi, erdészek nagyon különbözőek vagyunk. Van köztünk magas és alacsony, cingár és túlsúlyos, van sörivő, borivő, dús hajú és kopaszodó, szakállas és sima arcú, halk szavú és dörgő hangú, illetve mindezen tulajdonságoknak számtalan kombinációja. Hogy a csinos, és még annál is csinosabb erdészről ne is beszéljünk.

Lehel bal kezében az első, jobbjában pedig a 73. gardonja

Abban ugyancsak sokfélék vagyunk, hogy választott hivatásunkon túl még mi egyebekkel foglalkozunk. Akadnak köztünk legyezőhorgászok, természetfotósok, borászok és sörfőzők, rock- és népzeneészek, bélyeggyűjtők, hosszútávfutók, túrabajnokok, versírók, tarokkguruk, hagyományőrző huszárok, hogy csak néhányat említsünk.

Több mint valószínű, hogy professzionális hangszerműves viszont még a „legendásan sokoldalú” erdészársadalomban is csak elvétve akad. Az meg aztán majdnem bizonyos, hogy ütőgardonokat csak egyetlen szaktársunk/kollégánk készít. Ő pedig nem más, mint Gyimesközéplok, Borospatakáról *Hadnagy Lehel* erdőmérnök. Az alábbiakban a 2022 augusztusában, nála és családjánál tett baráti látogatás során rögzített beszélgetést vetjük papírra.

– *Van családi előzménye nálatok az erdészkedésnek?*

– Felmenőim közt nem volt erdész, viszont Álmos öcsém is erdőmérnök, Székelyudvarhelyen dolgozik. Feleségem apai nagyapja erdész volt, itt a Gyimesekben teljesített szolgálatot. Van is egy nagyszerű képünk róla, ahol egyenruhában, fegyverrel látható a kollégáival együtt.

– *Farkaslaki székely vagy, hogy kerültél Gyimesbe? Mesélj valamit erről, illetve szakmai pályádról.*

– 2006-ban, Brassóban kaptam meg az erdőmérnöki diplomát. Eredetileg otthonomhoz közel, Székelyudvarhely környékén szerettem volna erdészkedni, de ez nem nagyon akart sikerülni. Aztán feleségemmel (akkor még „csak” udvaroltam neki), aki gyimesfelsőloki, hivatalosak voltunk egy itteni lakodalomba. Ott a lakodalomban, a beszélgetések során kiderült, hogy Gyimesközéplokra már három hónapja hiába keresnek egy „brigadért”, amit magyarul talán főerdésznek lehet nevezni. Frissen végzettként nemigen tudtam, hogy ez mivel jár majd, de elvállaltam az állást.

Akkoriban az emberek még „járógattak” az erdőbe és innen-onnan „beszerezték” a fájukat. Kezdként mindjárt lett hat erdészem, és az volt az egyik fő dolgunk, hogy próbáljunk rendet tenni. Az első félév nagyon nehéz volt. Sokszor kellett az erdőn éjszakázunk. A közeli Rakottyás határában egyszer két részeg baltával támadt ránk, ott aztán volt még gallér-

tépés is... Ezzel együtt is életemnek nagyon szép szakasza volt ez.

Akkor még sokan „kalibáztak” (nyáron kiköltöztek a hegyi kis faházakba). A napi munkánk során gyakran botlottunk ilyenekbe. Jobbnál jobb sajtókkal kínáltak bennünket, de volt olyan is, hogy mi is a kalibában éjszakáztunk, ilyenkor gyakran előkerült a harmonika vagy valamilyen más hangszer. Nekem ez nagyon tetszett. Mehettem az nagyon tetszett. Mehettem az erdőt, a hegyet.

Három év után bekerültem az állami erdészet csíkszeredai központjába, termelési műszaki vezetői beosztásba. Ez már nem volt igazán kedvemre való munka. Az erdőtől szinte teljesen elszakadtam, a papírmunka viszont rengeteg volt.

2011-ben átkerültem a barikád másik oldalára, amikor is az osztrák Schweighofer fafeldolgozó cégnél vállaltam munkát. Először a Hargita megyei beszerzésekért voltam felelős, később a gyár beszerzési igazgatója lettem, 16 emberért feleltem. Jól fizető, de nagyon stresszes munkakör volt, rengeteget kellett utazni, de többek között annyi előnye is volt – hogy kezdünk egy kicsit a gardon felé kanyarodni –, hogy a környékbeli 9 megye erdeit alaposan megismertem, így most is jól tudom, hogy honnan milyen alapanyagokat lehet beszerezni. Ez 2017-ig tartott, amikor is felmondtam.

Addigra rájöttem, hogy ez így nem mehet tovább, a család, a gyerekek rovasára menne, ha folytatnám. Egyébként 2012-től kezdve párhuzamosan a

Lehel szerint az erdőmérnöki tanulmányok és a fakereskedői múlt nagyon sokat segítenek a megfelelő alapanyag megkeresésében és kiválasztásában

Új kibívás, a hegedűkészítés

csíkszeredai Szilos Vadásztársaság igazgatója lettem, és vagyok a mai napig is. Igazi jó medvés vidék a társaság vadászterülete, Csíkszereda és környéke is hozzánk tartozik. Kameracsapdás medvevizsgálatokat is folytattunk, és folytatunk is. Gödöllőn, a vadgazdálkodási szakmérnöki szakdolgozatomat is ezek adatai alapján írtam meg.

Fával mindig is nagyon szerettem foglalatoskodni, így amikor a „multi-zás” után hazatértem, elkezdtem bútorokat restaurálni. Megvásároltam régi, kidobásra ítélt bútorokat, és azokat olyan állapotba hoztam, hogy egy modern háztartásban is helyük lehessen. Ez az „üzlet” azonban nem igazán akart beindulni, a család költségvetéséhez nem sokat tett hozzá.

– *De hogyan jött a „gardonügyi ihlet”? Mert ugye, azért nem minden erdész ébred azzal egy reggelen, hogy márpedig én innentől kezdve gardonokat fogok készíteni.*

– Hát én sem ébredtem így... Amikor Gyimesbe kerültem, láttam, hallottam a gardonokat, de egy jó darabig közelebről meg sem néztem egyet sem. Egy szerencsés találkozásnak köszönhetem az egészet. A feleségem, Helga a Szent Erzsébet Líceumban tanít. Az ő iskolájukba jött Petőfi ösztöndíjjal egy évre *Ladányi Ferenc* – akit én tulajdonképpen mesteremnek tekintek – furulyát és gardont oktatni. Ő a 90-es években itt járt Gyimesben, és az akkor még élő *Szőcs Mojszi Gábor* bácsitól megtanulta a gardonkészítés fortélyait, sőt nemcsak hogy megtanulta, de egy kicsit még finomította

is. Aztán egyszer a feleségem meghívására meglátogatott minket. A teraszon ültünk, megittunk egy kávé, közben mutatott nekem egy régi, még innen elszármazott hangszert, majd elkezdett beszélni, én meg figyeltem és jegyzeteltem. Aztán egyszer csak megpróbáltam...

– *De most szakítsuk meg a történetedet egy kicsit. Mi is ez a gardon?*

– Tulajdonképpen egy húros-ütős ritmushangszer, ami első hallásra kicsit furcsán hangzik. A primás – aki itt lehet hegedűs és furulyás is – adja a dallamot, a gardon pedig a ritmust. A legenda szerint – amit persze helyén kell kezelni – amikor őseink a pogány vallásról áttértek a keresztény hitre, a dobolást és a dobokat tiltották, mert azok a sámánok hangszerei voltak. Ki kellett találni valamit, ami ránézésre még csak nem is emlékeztet a dobra, de hangzásában tudja helyettesíteni.

A másik itteni neve egyébként „csípis-ütis”, ami arra utal, hogy az egy, vékonyabb húrját, a csípőhúrt csipkedik, a többit ütik. A gyimesi népzene egyedi lüktetését a gardonnak köszönheti. Egyébként nemcsak Gyimesben, hanem Gyergyóban és Felcsíkon is használnak hasonló hangszereket. Viszont minden egyes gardon más, ahogy nem tökéletesen egyforma a faanyag sem, amiből készülnek. Itt is igaz, hogy a kora előrehaladtával érik a hangszer. Egy 30 éves gardonnak már egészen más a hangja, mint egy újnak.

– *Milyen fából készül a gardon?*

– A régiek három fafajból dolgoztak. Nyárból (leginkább rezgőnyár), fűzből és hegyi juharból vájítják ki magát a testet. Fűzből ma már ritkán találni megfelelő méretű és minőségű anyagot. A fedlap lucfenyőből van, én időnként régi, már nem használt bútorok faanyagát is használom erre a célra. Az erdőmérnöki tanulmányok sokat segítenek a faanyag kiválasztásában. Ha ránézek az évgyűrűkre, el tudom képzelni a fa életét. Mikor milyen éve volt, mikor szabadult ki az árnyékból.

– *Kap az elkészült hangszer valamilyen felületi kezelést?*

– Régen nem, ezzel nem foglalkoztak, megoldotta az idő. A használat közben rárakódó kosz, zsír, izzadság adta meg a patinás bevonatot. Én már kezelem a fát. Egy vizes alapú pác adja a szint. Utána pedig még egy méhviaszból, fenyőszurokból (gyanta) és lenolajból összefőzött bevonatot kap. Ettől lesz ez a szép barnás színezet.

Mert hát a hangon kívül nyilván a kinézet is számít.

– *Miből készülnek a búrok?*

– A gyimesi gardonokon három vastagabb és egy vékonyabb, a „csípőhúr” van. Ezeket juhbélből sodrom. Egy gardonhoz nagyjából 100 m juhbélre van szükség. Az összesodort beleket fokhagymával kezelem, ez összeragasztja és tartósítja is őket. Ilyenkor aztán olyan kolbászillat van a műhelyben, hogy éhes ember inkább be se jöjjön oda.

– *Hányadik gardonnál tartasz?*

– A 73.-nál. Azt lehet mondani, hogy a 30. körül kezdi az ember igazán érezni a dolgot. A korábbiaknak is jó hangjuk van, de az ember rengeteg érdekes dolgot tapasztal meg, így a hangszerek egyre jobbak lesznek. Mindegyiknél új dolgokat tanulok, és ezeket le is írom. Ha behoznak hozzám egy régi hangszert javításra, azt is pontosan lemérem, az alakját lekopírozom, ebből is sokat lehet tanulni. Lehet, hogy egyszer majd egy könyv is lesz belőle.

– *Hová kerülnek az általad készített hangszerek?*

– Van belőlük Kanadában, Belgiumban néhány, Magyarországon van igen sok. Én annak örülök legjobban, ha itt

A Hadnagy család a gardonműhely bejáratánál

A Hadnagy legények gardonduója

a völgyben használják őket. Ide való leginkább ez a zene, így a gardon is.

– Mennyi időt vesz igénybe egy-egy gardon elkészítése?

– Ez sok mindentől függ. Ha a kinyagolt és már száraz faanyag megmunkálásától kezdem, akkor a végéig nagyjából egy hónap. Ha az erdőből való kihozattalól számítom, akkor minimum másfél év.

– A család hogyan áll ehhez a „mániához”? Azt azért közgazdasági képzettség nélkül is sejtjük, hogy ez nem a gyors meggazdagodás útja.

– Hát biztosan nem az... De nem is csak erről szól a dolog. A helyieknek eleve olcsóbban készítem a hangszereket. Meggazdagodni nem lehet belőle, de tölti a lelket. A család mindenben mellettem van, támogatnak. Iringó lányom hegedül, Mózes fiam elkezdett gardonozni. A kisfiam egyébként már egészen ügyesen bánik a fával. Különböző játékokat fabrikál magának. Ennek nagyon örülök. Ha nem is ebből fog megélni, de jó az, ha hobbi szinten tud bánni az anyaggal.

Fontos lenne az, hogy a generációk tudása ne vesszen kárba, azt tovább tudjuk adni az utánunk következő nemzedékeknek. Ne kelljen mindent a nulláról kezdeniük, inkább egy-egy lépéssel jussanak tovább. Helga, a feleségem nemcsak hogy elviseli, de segíti is ezt a munkát. Nem elég az, hogy va-

laki itt Borospatación, a Gyimesekben, a régi Magyarország legkeletibb végében gardonokat csinál. Azt hírül is kell adni azoknak, akik ilyen hangszert akarnak használni. Ebben Helga nagyon sokat segít, tulajdonképpen ő indította el ezt az egészet. A műhely egyébként nyitott, szívesen látunk mindenkit, aki érdeklődik a népi hangszerek iránt.

– Vannak tanítványaid is?

– Igen, vannak. Én viccesen csak „inasoknak” hívom őket. Ők általában velem nagyjából egykorú családapák, akik már a saját gyerekeiknek készítik a hangszert. Amikor itt vannak, néha előkerül még egy kupica pálinka is. Nagyon jó hangulat van ilyenkor, öröm együtt dolgozni. Tavaly volt három fiatal tanítványom is, ők saját maguknak készítették a hangszereket. Az inasokkal együtt választjuk ki a faanyagot, elmondom nekik, amit én tudok, használhatják a szerszámaimat, közösen készítjük el a gardont.

– Fát szerető, fával dolgozó ember vagy. Mit tartasz a fa legszebb újjászülésétének?

– Székely vagyok, az őseim mindig is fából építkeztek. Fából volt a böl-

táncolnak, mulatnak. Nagyon hálás vagyok a sorsnak, hogy ezt megtanulhattam és tudom is csinálni. A legjobb az, amikor egy színpadon vagy egy táncházban olyan hangszert látok, hallok, amit én csináltam.

– Ha körülnézünk a műhelyedben, akkor a sok ismert és még több ismeretlen szerszám mellett látunk valamit, amiből arra következtetünk, hogy hegedűkészítésen is töröd a fejed, sőt már bele is kezdted.

– Igen, az itteni régi gyimesi gardonkészítők szinte mindegyike próbálkozott a hegedűkészítéssel. Én is megpróbálok... Ez persze azért nagyon más dolog, mint a gardon. A gardonkészítés nehéz, de viszonylag egyszerű munka. A hegedű egy épített hangszer. Sokkal finomabb, precízebb munkát követel. Nagyon jó minőségű anyagot kell kiválasztani, nagyon pontos illesztéseket kell csinálni. Ez itt hegyi juharból készül, de még rengeteget kell tanulnom és sok-sok munka lesz még velem. De hát kellenek a kihívások...

– Nagyon köszönjük az alapfokú gardonkészítési tanfolyamot. Bár sokat tanultunk és nagyon élveztük a beszélgetést, de aligha leszünk vetélytársaid

A család és egy, a gyimesi zenéért és táncért rajongó, a gardonkészítés iránt érdeklődő vendég

csőjük, bútoruk és a koporsójuk. Egy hangszer talán annyiban más, mint az egyéb használati tárgyaink, hogy hangot ad ki. Ha jó zenész kezébe kerül, akkor nagyon sok embernek szerezhet örömet. Ha megszólal rajta például egy héjsza, akkor az emberek énekelnek,

a hangszerkészítésben. Kívánunk az egész családnak egészséget, sikereket a munkában, a tanulásban és a zenében, és természetesen a gardon- és hegedűkészítésben is.

**Dr. Csóka György,
Dr. Hirka Anikó**